

Vele takken, één stam

kader voor de hogere sociaal-
agogische opleidingen

Vele takken, één stam

Vele takken, één stam

Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen

Profilering sociaal-agogische opleidingen

Vele takken, één stam
Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen
Profilering sociaal-agogische opleidingen

Vele takken, één stam is in opdracht van de Sectorraad Hoger Sociaal Agogisch
Onderwijs tot stand gekomen.

ISBN 978 90 6665 997 1
NUR 841

© 2008 B.V. Uitgeverij SWP Amsterdam
Alle rechten voorbehouden. Mits de bronvermelding correct is, mogen deze uitgave of
onderdelen van deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij SWP. Een correcte bron-
vermelding bevat in ieder geval een duidelijke vermelding van organisatienaam en naam
en jaartal van uitgave.

Inhoud

Voorwoord	7
1. Inleiding	9
2. Sociaal-agogische competenties	11
2.1 Mission statement	13
2.2 Domeinen van menselijk functioneren	15
2.3 Sociaal-agogisch = sociaal + agogisch	17
2.4 Op wie richt zich het sociaal-agogisch handelen?	21
2.5 Drie taakgebieden	21
2.6 Sociaal-agogisch handelen binnen de taakgebieden	22
3. Naar sociaal-agogische eindkwalificaties	25
3.1 Verkennen, analyseren, definiëren	25
3.2 Sociaal-agogisch handelen in engere zin	26
3.3 Werken in en vanuit een bedrijf of organisatie	27
3.4 De persoon van de professional als instrument	28
3.5 Onderzoek ontwikkelen	30
3.6 Leren	31
3.7 Body of knowledge	31
Bijlage 1: Verantwoording	33
Bijlage 2: Niveauschema voor sociaal-agogisch onderwijs	41
Bijlage 3: Leden van de werkgroep ‘Vele takken, één stam’ en andere betrokkenen	43
Many branches, one trunk: a summary	47

Voorwoord

Ieder jaar schrijven zich meer dan 11.000 nieuwe studenten in voor een sociaal-agogische opleiding op hbo-niveau. Allemaal met de wens om over vier jaar een bijdrage te kunnen leveren aan onze complexe maatschappij. Sommigen van hen weten al precies waar ze over die vier jaar willen staan en waar ze willen werken, maar de meesten komen binnen met slechts een lichte notie van de mogelijkheden die de opleiding hun straks binnen het werkveld biedt.

Het is aan ons, de hogescholen, om deze studenten zo op te leiden dat ze voor een lange tijd met plezier en voldoende ontwikkelingsmogelijkheden in het werkveld terecht kunnen. Tegelijkertijd moeten ze ook voldoende toegerust zijn om met vertrouwen een start te kunnen maken als jonge professional in een veeleisende en complexe werkomgeving.

Binnen het werkveld zien wij zowel een toenemende behoefte aan breed opgeleide professionals die een interdisciplinair overzicht kunnen houden op complexe hulpverleningsvraagstukken, als aan gespecialiseerde werknemers die als expert binnen hun vakgebied zorg kunnen dragen voor een hoge professionele standaard.

Het hoger sociaal-agogisch onderwijs ziet zich dus voor een meervoudige taak gesteld. Wij willen jonge mensen opleiden voor hun loopbaan en niet alleen voor hun eerste baan. Daarbij hoort een brede basis, die studenten later in hun loopbaan op meerdere manieren inzetbaar maakt. Daarnaast moet de bacheloropleiding ook voldoende mogelijkheid tot specialisatie bieden, zodat de afgestudeerde student als startbekwame professional in één van de verschillende beroepen binnen het sociaal-agogische domein kan beginnen.

Hogescholen en de verschillende opleidingen willen student en werkgevers een herkenbare en toekomstvaste opleidingstructuur aanbieden die aan de bovenstaande eisen kan voldoen. Hierbinnen moet ruimte zijn om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen binnen het werkveld en de eisen die dit aan de startende professionals stelt. Het betekent dat het hoger sociaal-agogisch onderwijs samen met werkgevers, beroepsverenigingen en andere stakeholders moet kijken welke ontwikkelingen om een aanpassing van de sociaal-agogische beroepenstructuur en daarmee van het onderwijsaanbod vragen. In deze discussie moeten alle partijen zich iedere keer opnieuw afvragen welke mogelijkheden de huidige opleidingenstructuur biedt en met welke oplossingen de jonge professional en zijn toekomst het meest gediend zijn.

Deze discussie willen wij de komende jaren met de verschillende stakeholders voeren. De discussie beperkt zich niet alleen tot de bacheloropleidingen, maar zou zich ook moeten richten op de mogelijkheden die het postinitieel onderwijs biedt. De professionalisering van de sociaal-agogische sector zou gebaat zijn bij een hoogwaardig postinitieel aanbod, waarbinnen professionals zich middels beroepsgerichte mastertrajecten en een breed erkend cursusaanbod kunnen blijven bijscholen om de sector in zijn geheel op een hoger plan te tillen.

Gezien de inzet van alle partijen en de constructieve wijze waarop de discussie rondom *Vele takken, één stam* is gevoerd, heb ik alle vertrouwen in deze toekomstige discussie. Graag wil ik iedereen bedanken die zich heeft ingezet om dit document tot stand te laten komen.

Drs. W.W. Baumfalk

Voorzitter Sectoraal Adviescollege HSAO

1. Inleiding

Waarom leiden de Nederlandse sociaal-agogische bacheloropleidingen op? In jargon: wat zijn hun generieke sociaal-agogische eindkwalificaties? Op die vraag geeft voorliggend document het antwoord, waarmee het een inhoudelijk kader is voor de verschillende sociaal-agogische opleidingen.

Dit document is een vervolg op het in 2004 verschenen document *Profilering Agogische Domeinen*¹. Daarin gaven de landelijke overleggen van de sociaal-agogische opleidingen een beeld van de gemeenschappelijke, equivalente en specifieke sociaal-agogische competenties. Sindsdien verschenen de *Toekomstverkenning ten behoeve van een beroepenstructuur in Zorg en Welzijn*², de beroepenstructuur in *Zorg en Welzijn Klaar voor de Toekomst*³, verschillende bijbehorende beroepsvarianten en de nieuwe versie van het *Beroepsprofiel Maatschappelijk Werk*⁴. Bovendien werd in het hoger onderwijs de bachelor-masterstructuur verder ingevoerd. Kortom: het werd tijd voor een vervolg op *Profilering Agogische Domeinen*, deze keer gepreciseerd tot *Profilering sociaal-agogische opleidingen* en opgesteld door vertegenwoordigers van alle landelijke opleidingsoverleggen in het sociaal-agogisch domein. Werden destijds, in 2004, de competenties nog afgeleid vanuit de verschillende landelijke opleidingsprofielen, nu is de insteek andersom: de gemeenschappelijke sociaal-agogische competenties worden overkoepelend beredeneerd en kaderstellend beschreven voor de opleidingen.

Dit document is dus bedoeld als kader voor alle bacheloropleidingen die zich beschouwen als sociaal-agogische opleiding. In eerste instantie zijn dat:

- Maatschappelijk Werk & Dienstverlening, Sociaal-pedagogische Hulpverlening, Culturele en Maatschappelijke Vorming (Bachelor of *Social Work*);
- Pedagogiek⁵
- Creatieve Therapie (Bachelor of *Arts Therapies*);
- Godsdienstpastoraal werk (Bachelor of *Theology*);

Maar ook op andere opleidingen die gerelateerd zijn aan het sociaal-agogisch domein is dit document van toepassing. De bedoeling is, dat elke sociaal-agogische opleiding rekenschap aflegt van de manier waarop zij dit kader verwerkt in haar opleidingsprofiel. Niet door deze letterlijk over te nemen, wel door specifieke eindkwalificaties te beargumenteren vanuit reflectie op dit document. Dit document brengt de vereiste competenties onder woorden. Het is aan de landelijke opleidingsoverleggen om op basis van *Vele takken, één stam* de verschillende beroepsprofielen en andere relevante documenten hun landelijke opleidingsprofielen te herijken. Daartoe wordt in dit document het eigene van

sociaal-agogisch handelen zo geformuleerd dat het ruimte laat voor opleidings-specifieke en beroepsspecifieke uitwerking. Dat eigene is méér dan het zuiver gemeenschappelijke van de verschillende sociaal-agogische beroepen – het gaat om de basis, de stam van waaruit de verschillende takken en loten ontspruiten. En waaruit dus ook nieuwe takken kunnen groeien.

De kern van dit document wordt gevormd door de twee volgende hoofdstukken:

- in hoofdstuk 2 staat beredeneerd waarom bepaalde competenties binnen de sociaal-agogische beroepen noodzakelijk zijn;
- in hoofdstuk 3 staan die noodzakelijke competenties opgesomd, waarop de opleidingen hun eindkwalificaties kunnen afstemmen.

In de bijlagen is onder meer een verantwoording opgenomen. En in de kantlijn staan korte omschrijvingen van de diverse sociaal-agogische opleidingen, als takken aan de boom.

Noten

- ¹ Mostert, P. (april 2004). Profilering Agogische Domeincompetenties. SAC HSAO, juni 2004, www.hbo-raad.nl, website geconsulteerd op 25-07-2007.
- ² Vliet, K., Duyvendak, J.W., Boonstra, N. & Plemper, E. (2004). Toekomstverkenning ten behoeve van een beroepenstructuur in zorg en welzijn. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht.
- ³ Vlaar, P., Hattum, M. van, Dam, C. van & Broeken, R. (2006). Klaar voor de toekomst. De nieuwe beroepenstructuur voor de branches welzijn en maatschappelijke dienstverlening, gehandicaptenzorg, jeugdzorg en kinderopvang. Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW), Utrecht.
- ⁴ Jagt, N. (2006). Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker. Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers (NVMW), Utrecht.
- ⁵ De Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en Fontys Hogescholen hanteren voor de opleiding Pedagogiek de graad Bachelor of Education.

2. Sociaal-agogische competenties

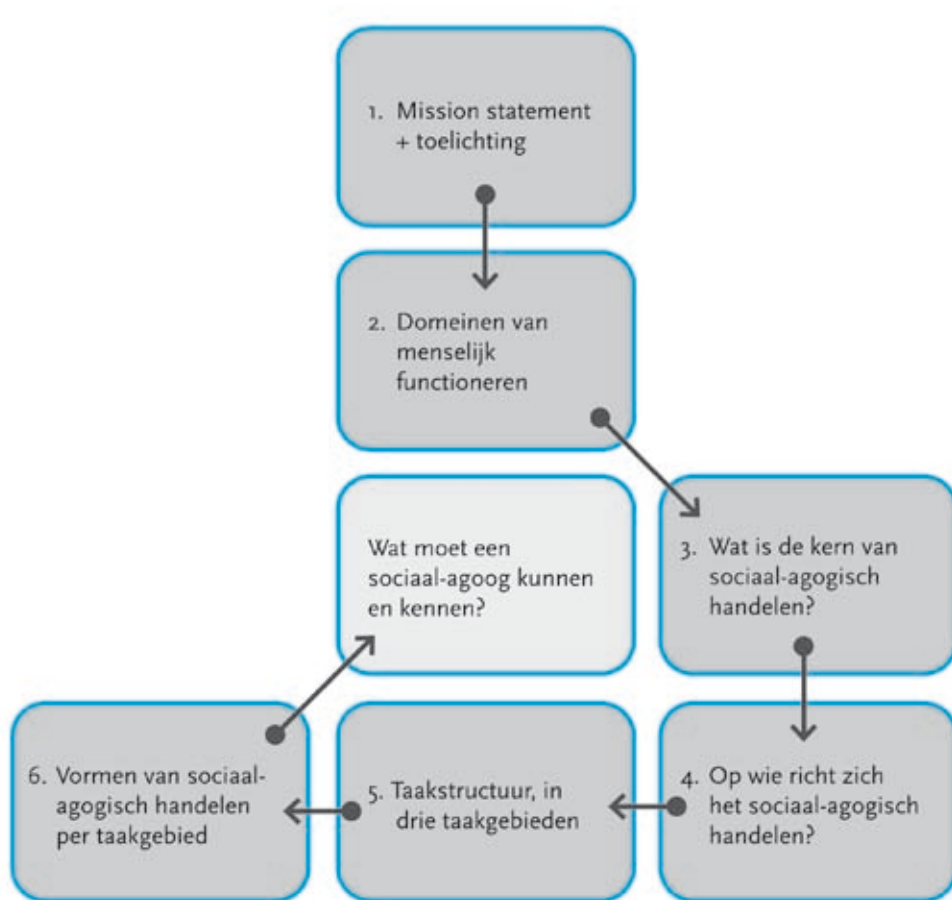
De sociaal-agogische beroepen zijn sterk in ontwikkeling. De *Toekomstverkenning* pleit dan ook terecht voor een nieuwe professionaliteit. Omdat inmiddels veel opleidingen zich sociaal-agogische opleidingen noemen of zich verwant voelen met het sociaal-agogische is het noodzakelijk de specifieke sociaal-agogische competenties op inhoudelijke gronden te bepalen. En dat is wat in dit hoofdstuk gebeurt.

Uitgangspunt bij die inhoudelijke bepaling is dat alle vormen van sociaal-agogische beroepsbeoefening een gezamenlijke kern of overeenkomstige missie hebben. Bijgevolg moeten ook alle sociaal-agogische bacheloropleidingen een overeenkomstige kern of overeenkomstige doelen hebben.

GPW

De opleiding GPW (Godsdienstpastoraal werk) leidt op tot kerkelijk werker of pastoraal werker. De kerkelijk werker is gespecialiseerd in het begeleiden van mensen in levensbeschouwelijke aspecten van het leven. Hij/zij werkt binnen kerken en instellingen en soms als vrijgevestigd levensbeschouwelijk werker of consultant.

Bij de inhoudelijke bepaling van deze gezamenlijke doelen van de sociaal-agogische opleidingen is gebruik gemaakt van een redeneermodel met zeven elementen:⁶

1. Startpunt van de redenering is het *mission statement social work*, een inmiddels breed aanvaarde omschrijving van het 'waartoe' van het sociaal-agogisch werk.
2. Dan beschrijven we *domeinen van het menselijk functioneren* waarop sociaal-agogisch werk is gericht.
3. Dan formuleren we de essentie van het *sociaal-agogische* door eerst het sociale en dan het agogische te schetsen en beide op elkaar te betrekken.
4. Het volgende element is een beschrijving van wat elders een '*klant*' zou heten: op wie richt het sociaal-agogisch handelen zich eigenlijk?
5. Daarna kunnen we tot de kern komen door een *indeling* van de sociaal-agogische taken in een drietal gebieden.
6. Ten slotte komt aan de orde welke typen taken er in die drie taakgebieden worden uitgevoerd.

SPH

De opleiding SPH leidt op tot sociaal-pedagogisch hulpverlener. Deze helpt mensen – van jong tot oud – hun leven weer zo zelfstandig mogelijk in te richten. Het gaat om tijdelijke, langdurige of permanente hulp bij problemen in relaties, het gezin, de opvoeding of de eigen ontwikkeling, maar ook bij handicaps, geestelijke stoornissen of ziekte. De hulp bestaat uit begeleiding, ondersteuning en/of verzorging thuis of in een instelling. SPH'ers werken onder meer in de jeugdzorg en de jeugdhulpverlening, geestelijke gezondheidszorg, zorg voor verstandelijk gehandicapten, verslavingszorg, justitiële hulpverlening, vluchtelingenwerk, maatschappelijke opvang, ouderenzorg, jongerenwerk en de overheid.

Die indeling in taakgebieden vormt de basis voor een beschrijving van clusters van competenties in het volgende en laatste hoofdstuk van dit document. De sociaal-agogische opleidingen kunnen die beschrijving gebruiken om aan te geven hoe zij hun studenten opleiden.

In de nog te ontwikkelen opleidingsprofielen moeten de competenties nader worden geconcretiseerd door het benoemen van specifieke beroepscontexten waarin de competenties worden verworven. De opleiding beschrijft dan expliciet:

- op welk terrein van het menselijk functioneren zij zich richt;
- op wie zij zich voornamelijk richt (cliënten, doelgroepen, enzovoort) en
- welke vormen van sociaal-agogisch handelen in de opleiding de meeste aandacht krijgen.

Of de opleiding voorts werkt met andere elementen die ook wel worden gebruikt om competenties te concretiseren of competentieprofielen te maken, zoals kritische beroepssituaties, beroepsdilemma's en dergelijke, is aan de opleiding.

2.1 Mission statement

Vertrekpunt bij het inhoudelijk bepalen van de sociaal-agogische competenties is de missie voor social work die is geformuleerd door de IASSW en de IFSW.⁷

The Social Work profession promotes social change, problem solving in human relationships and the empowerment and liberation of people to enhance well-being. Utilising theories of human behaviour and social systems, social work intervenes at the points where people interact with their environments. Principles of human rights and social justice are fundamental to Social Work.

Met andere woorden:

- sociaal-agogisch werk streeft bepaalde doelen na (sociale verandering, probleemoplossing, toerusting en bevrijding) teneinde een gewenste eindtoestand ('*well-being*') te bereiken,
- het benut daartoe bepaalde kennis en vaardigheden (*theories*),
- het intervenueert op een specifiek punt in het sociale systeem (*the point where people interact with their environments*) en het baseert zich daarbij op zekere waarden (*human rights and social justice*).

Het object van sociaal-agogisch handelen is de discrepantie tussen beoogd, dan wel bereikt of beleefd menswaardig bestaan en wat er binnen de verschillende individuele en maatschappelijke kaders mogelijk is. De sociaal-agoog⁸ is daarbij steeds gericht op zodanige versterking van cliënt, groep of organisatie dat deze toekomt aan zelfrealisatie.

Het sociaal-agogisch handelen vindt plaats in verschillende contexten en vanuit verschillende invalshoeken. Sociale ontwikkeling staat in verschillende branches op de professionele agenda: Zorg & Welzijn, Cultuur, Educatie & Onderwijs, (Geestelijke) Gezondheidszorg, Sport & Recreatie, Justitie, Wonen, Grotestadsproblematiek, Openbaar Bestuur, Rechtspraak, Werk & Inkomen, Religie & Levensbeschouwing, Recreatie, Toerisme en Vrije Tijd.

De sociaal-agogische professional werkt in sociale contexten, waarbinnen mensen, groepen en organisaties functioneren. In die contexten is van alles gaande: capaciteiten en ontwikkelingskansen, manifeste en sluimerende behoeften, gewenste en ongewenste ontwikkelingen, uitdagingen en problemen, materiële en immateriële kwesties, economische en fysieke behoeften, naast culturele en zingeving-behoeften, motieven en drijfveren op individueel en collectief niveau.

De sociaal-agoog benadert deze sociale contexten niet alleen op micro- en mesoniveau (het intrapsychische, het interpersoonlijke, de concrete leefsituaties van individuen en samenlevingsverbanden), maar ook op macroniveau (maatschappelijke verhoudingen). Het kan gaan om problemen waar individuen zelf last van hebben, maar ook om problemen die zij hun omgeving berokkenen (zoals overlast). Het kan gaan om persoonlijke ontwikkeling, maar ook om maatschappelijke vernieuwingen. In alle gevallen zijn de opgaven, waar het sociaal-agogisch werk voor staat, tijd- en cultuurgebonden en hebben ze een normatieve dimensie.

MWD

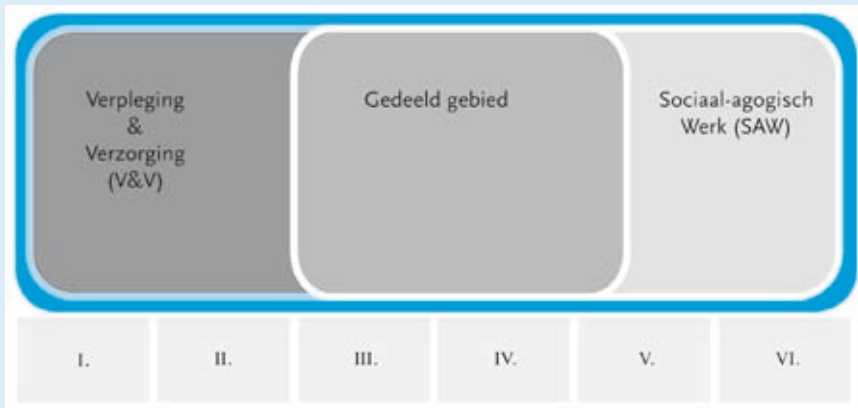
De opleiding MWD (Maatschappelijk Werk en Dienstverlening) leidt studenten op tot maatschappelijk werker. Maatschappelijk werkers zetten zich in voor verbetering in het sociaal functioneren van personen, door methodisch te werken met de cliënt en met de omgeving. Ze zijn werkzaam in allerlei organisaties die hulp en steun bieden aan mensen met lichamelijke, (psycho)sociale, psychische en materiële problemen. Ze werken in teamverband met beroepsgenoten of in multidisciplinaire teams in onder meer de (geestelijke) gezondheidszorg, het onderwijs, de reclassering, de jeugdzorg, de sociale zekerheid, de maatschappelijke opvang, buurthuizen en revalidatiecentra.

2.2 Domeinen van menselijk functioneren

Omdat de sociaal-agogische beroepen zich altijd richten op menselijk functioneren, is het van belang te benoemen in welke domeinen dat menselijk functioneren plaatsvindt. Te onderscheiden zijn de volgende domeinen:

- I. het menselijk bestaan op zich, gericht op existentiële vragen en bevordering van humaniteit door expliciet zinvragen aan de orde te stellen;
- II. de vitale levensverrichtingen, gericht op het in stand houden van levensprocessen en het gezond blijven;
- III. de algemene dagelijkse levensverrichtingen, gericht op de realisatie van de primaire alledaagse levensbehoeften;
- IV. het functioneren in de primaire leefsituatie, gericht op het volwaardig kunnen meedoen in de directe woon- en leefomgeving;
- V. het functioneren in de sociale omgeving, gericht op volwaardig kunnen functioneren in organisaties, instanties en netwerken;
- VI. het functioneren als lid van de samenleving, gericht op volwaardig meedoen aan de maatschappij.

In de beroepenstructuur *Klaar voor de Toekomst* worden de domeinen van het menselijk functioneren onderscheidend of lineair gekoppeld aan de drie domeinen die de beroepenstructuur als uitgangspunt neemt.

Ligt in het V&V-domein de nadruk meer op de vitale en dagelijkse levensverrichtingen, in het sociaal-agogische domein gaat het meer om het functioneren in de directe sociale omgeving en de samenleving.

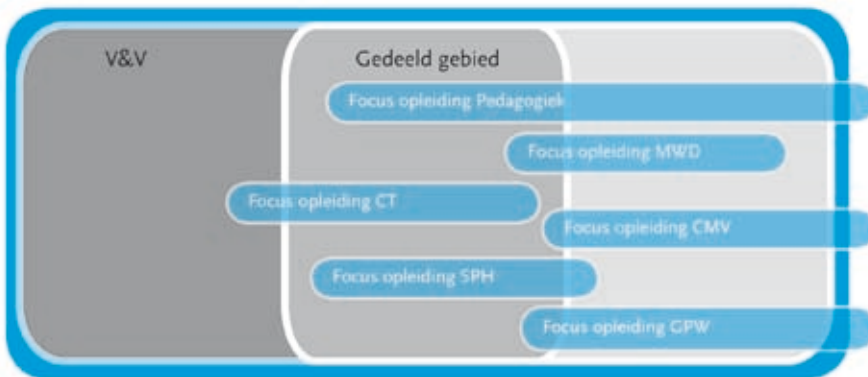
In de verschillende contexten waarbinnen hbo-opgeleiden komen te werken, speelt complexiteit vaak een belangrijke rol. Dit blijkt onder meer uit de niveauaanduiding binnen de beroepenstructuur: niveau D vereist van de beroepskracht dat deze oplossingsstrategieën voor meervoudige complexe vragen bedenkt en de regie van opdrachten op zich neemt. Complexe beroepssituaties beperken zich zelden tot slechts één van de domeinen V&V, SAW of het gedeelde gebied en evenmin tot slechts één domein van het menselijk functioneren. Bij het vertalen van de drie domeinen naar de opleidingstrajecten is daarom een fijnere vertaling noodzakelijk naar de verschillende aspecten van het menselijk functioneren om tot een volwaardig beeld van het handelingsrepertoire van de professional te komen.

Daarnaast is domein I ('het menselijk bestaan op zich') in dit schema niet goed weer te geven, aangezien het voor een deel de andere domeinen overspant. Domein I is essentieel voor zingevingsvraagstukken en vragen op het gebied van de kwaliteit van het bestaan, die in alle te onderscheiden domeinen van menselijk functioneren een rol spelen of kunnen spelen.

Verder moeten alle beroepskrachten binnen het sociaal-agogisch domein in staat zijn om gezondheidsproblemen te signaleren en waar nodig de

mensen die ermee te kampen hebben, door te verwijzen. Met name opleidingen binnen het gedeelde gebied – zoals de opleiding SPH – besteden ruimere aandacht aan gezondheid en gezondheidsproblemen zowel waar het gaat om de competenties op het gebied van analyseren als nader te omschrijven interventies op het terrein van zorghandelingen voor de doelgroep waarvoor de beroepskracht werkt. Ook zijn er opleidingen die zich voor een deel buiten de domeinen begeven die door *Klaar voor de Toekomst* worden genoemd. Te denken valt hierbij onder meer aan het domein van kunst en cultuur.

In *Vele takken, één stam* wordt daarom de lineaire koppeling tussen deze beide typen domeinen losgelaten: de verhouding is te complex. Wel is het mogelijk aan te geven hoe de verschillende sociaal-agogische opleidingen zich – althans voor zover het hun methodische of interveniërende focus betreft – verhouden tot de drie in *Klaar voor de Toekomst* genoemde domeinen, zoals blijkt uit het schema hieronder.

2.3 Sociaal-agogisch = sociaal + agogisch

Na het 'waartoe' (de missie) en het 'waar' (de domeinen van menselijk functioneren) nu aandacht voor het 'wat'. Wat is de kern van het sociaal-agogische handelen? Dat komt pregnant in beeld als we beide componenten eerst afzonderlijk belichten om ze vervolgens op elkaar te betrekken. Wat is *sociaal* en wat is *agogisch*?

Sociaal...

Het sociale heeft verschillende dimensies. Startend bij het individu en eindigend bij maatschappij en politiek zijn de volgende dimensies te onderscheiden:

- individuele, persoonlijke kwaliteiten: wensen, behoeften, motieven, kennis, gezondheid, leef & werkervaring;
- de directe intermenselijke omgeving (opvoeding, ouders, partner, affectie, veiligheid, seksuele geaardheid);
- de iets wijdere materiële en intermenselijke omgeving zoals woning, omgeving, buurt, voorzieningen, verenigingen;
- de meer (inter)culturele omgeving van maatschappelijke normen en waarden inclusief de levensbeschouwelijke dimensie (geloof, religie);
- maatschappelijk beleid en maatschappelijke organisatie (scholing, arbeid, inkomen en dergelijke);
- de politiek, maatschappelijke organisaties en voorzieningen, de sociale regelgeving en het maatschappelijk debat hierover.

CMV

De opleiding Culturele en Maatschappelijke Vorming leidt op tot ondernemende professionals in de sociale en culturele sector. De CMV-professional ondersteunt en begeleidt mensen om hun cultureel en maatschappelijk leven vorm te geven. De CMV'er ontwerpt en organiseert programma's en projecten die mensen uitdagen en in staat stellen deel te nemen aan het maatschappelijke en culturele leven.

De CMV'er werkt op alle plekken waar mensen sociale en/of culturele activiteiten ontplooiën: in gesubsidieerde instellingen of organisaties, bij de overheid, bij ngo's, in commerciële bedrijven of als zelfstandig ondernemer.

Het sociale doel dat de professional zich stelt is steeds de realisatie van een menswaardig bestaan (*to enhance well-being*), zowel feitelijk (materieel) als vanuit beleving (immaterieel) en zowel op individueel niveau als op het niveau van groep en samenleving. Het handelen is gericht op vrijwel alle facetten van de verhouding van het individu en zijn of haar omgeving (*social work intervenes where people interact with their environments*). Het kan dus zowel gaan om persoonlijke zelfrealisatie als om het realiseren van menswaardige maatschappelijke en culturele verhoudingen.

Wát menswaardig is, laat zich niet in één definitie omschrijven – er bestaan vele theorieën over en er bestaan vele sociale praktijken, die zowel binnen als tussen culturen verschillen. Wat op politiek niveau menswaardig is, is deels expliciet vastgelegd in rechten, plichten, sociale regelgeving en maatschappelijke voorzieningen; deels krijgt het ook inhoud in meer impliciete waarden en normen (gewoontes, zeden, gedrag). Het sociale wordt ook vorm gegeven door de (vrijwil-

lige) inzet van individuen, groepen, samenlevingsverbanden (buurten) op sociaal en cultureel gebied. Voorzieningen en waarden waarin het sociale karakter van de (Nederlandse) samenleving tot uitdrukking komt, zijn bijvoorbeeld sociale zekerheid, toegankelijke gezondheidszorg voor allen, deelname aan cultuur, toegankelijkheid onderwijs voor allen, diverse vormen van zorg, ondersteunde vrijetijdsvoorzieningen (verenigingen, activiteiten, enzovoort). Toch valt het sociale niet samen met de sociale voorzieningen. Dat wat een menswaardig bestaan is, dient verder mede te worden begrepen als een persoonlijke, individuele perceptie die recht gedaan moet worden binnen de kaders van de samenleving (individuele vrijheid).

... en agogisch

Agogisch handelen houdt in: het zodanig interveniëren, begeleiden, faciliteren, enzovoort, dat hetgeen binnen een sociale dimensie zo optimaal mogelijk is of als zodanig wordt beschouwd, ook daadwerkelijk wordt gerealiseerd. De interventie is daarbij steeds zodanig, dat de betrokken individuen zelf, samen met anderen, hun situatie maken zoals zij vinden dat deze moet zijn, binnen de kaders van hun eigen en de gegeven contextuele mogelijkheden.

De term 'agogisch' werd – en wordt – in Nederland wel eens gelijkgesteld met 'veranderkundig'. Bezwaar daartegen is dat die term te veel de indruk wekt dat de agogische professional bepaalt wat er moet veranderen. Binnen de sociaal-agogische beroepen is de professional echter degene die veranderingen *initieert, begeleidt en/of faciliteert* in de verhouding individu-maatschappij. Hij of zij opereert ontwikkelingsgericht en op basis van wederkerigheid: in de dialoog wordt de richting bepaald. Dat brengt met zich mee dat sociaal-agogen niet zozeer gericht zijn op het beschrijven van situaties (*diagnostisch*) maar op de dynamiek van het veranderen.

Tot het agogisch domein kunnen ook beroepsgroepen worden gerekend buiten het *sociaal-agogische*. Ook organisatiekundige professionals bijvoorbeeld richten zich op ontwikkeling van organisaties in bovengenoemde zin. Sociaal-agogen combineren de agogische met de sociale insteek.

Grondtrekken van het sociaal-agogisch handelen

Sociaal-agogen zijn professioneel betrokken bij alle dimensies van de ontwikkeling en realisatie van sociale waarden van en binnen de samenleving en gericht op optimalisatie van een menswaardig bestaan voor alle leden van de samenleving. Dat brengt met zich mee dat de beroepsbeoefening een fundamenteel normatieve invalshoek heeft. De professional moet permanent ethische afwegingen maken en een verhouding innemen tot wat binnen een bepaalde dimensie kan worden beschouwd als het (optimaal bereikbaar) menswaardige.

Sociaal-agogisch handelen is methodisch handelen. Dat wil zeggen dat het systematisch en doelgericht plaatsvindt, gebaseerd op een analyse van de startsituatie en gericht op het bereiken van doelen. Het is daarbij complementair in die zin dat het doorgaans aansluit op reeds bestaande veranderingsprocessen en op de bijdrage van andere actoren en meestal tijdelijk van aard is.

De grondtrekken van het professioneel sociaal-agogisch handelen zijn:

1. Sociaal-agogisch handelen is professioneel normatief handelen, dat wil zeggen handelen in een situatie waar per definitie waarden in het geding zijn.
2. Sociaal-agogisch handelen draagt bij aan het oplossen of het hanteerbaar maken van sociale vraagstukken en sociale initiatieven. Het is gericht op verschillende facetten van de verhouding individu en samenleving bij het bereiken van een menswaardig bestaan en op het onderkennen en beïnvloeden van individuele condities en omgevingscondities.
3. Sociaal-agogisch handelen is gericht op het activeren, mobiliseren en versterken van het handelingsvermogen van individuen, groepen en organisaties in hun context door de toepassing van sociaal-agogische en creatief-agogische methoden.
4. Sociaal-agogisch handelen is interactief en dialogisch, gekarakteriseerd door wederkerigheid (verbaal of non-verbaal). In die dialoog wordt normativiteit expliciet aan de orde gesteld.
5. In het sociaal-agogisch handelen is steeds expliciet de persoonlijkheid van de professional mee in het geding: persoonlijke kwaliteiten worden professioneel ingezet ten behoeve van het initiëren van verandering dan wel het versterken van het zelfregulerend vermogen.
6. De sociaal-agoog beschikt in de dialogische relatie wél over professionele macht en draagt verantwoordelijkheid voor de relatie. Hij of zij verantwoordt zich naar de mensen voor wie hij werkt, naar de eigen organisatie, naar collega-professionals en naar de wereld van beleid en overheid.

Pedagogiek

De opleiding Pedagogiek leidt op tot pedagogen die individuele hulp- en begeleidingsvragen van kinderen, jongeren, ouders, docenten en andere opvoeders kunnen beantwoorden. Daarnaast kunnen zij kinderen en jongeren in instellingen voor opvoeding, zorg en onderwijs begeleiden en ondersteunen. Ook kunnen zij instellingen en overheden adviseren over beleid en preventie rondom opvoedingsproblemen. Pedagogen zijn werkzaam in hulpverlening en geïndiceerde zorg, voorlichting en preventie, beleid, kinderopvang, onderwijs en welzijn.

2.4 Op wie richt zich het sociaal-agogisch handelen?

Het is doorgaans geen eenduidig gegeven op wie het sociaal-agogisch werk zich richt. In het bedrijfsleven spreekt men van ‘klant’ en in de dienstverlening van ‘cliënt’; ook in het sociaal-agogisch handelen worden die termen wel gebruikt, maar helemaal bevredigend is dat niet: de relatie is complexer. Toch is het bij elk sociaal-agogisch handelen van belang vast te stellen voor wie het wordt uitgevoerd. Twee kanttekeningen daarbij:

Systemniveau

Sociaal-agogisch handelen kan zich richten op verschillende systeemniveaus. Het kan gaan om individuen, maar ook om hogere niveaus zoals gezinnen of groepen. Een andere dimensie is het geografisch niveau: buurt, wijk, dorp, stadsdeel, stad, provincie en land. Ook is het systeemniveau te definiëren vanuit een bestuurlijk- of overheidsperspectief zoals organisatie, instelling, gemeente, stadsdeel, provinciale en rijksoverheden. Ook (maatschappelijke) ondernemingen als woningbouwcorporaties, culturele organisaties, recreatiebedrijven of zorgboerderijen kunnen opdrachtgever zijn.

Vraagperspectief

Ten tweede: de ‘cliënt’ is te definiëren vanuit verschillende perspectieven: vanaf het individu dat zelf vraagt, tot en met beleidsmatige of wettelijke kaders die bepalen op wie het handelen zich dient te richten. Zo houden sociaal-ogogen zich bezig met mensen die moeite hebben met vraagarticulatie (zoals daklozen) tot en met mensen die in een civiel- of strafrechtelijke setting verkeren (bijvoorbeeld ‘cliënten’ in de jeugdzorg en reclassering). In die gevallen gaat de opdracht aan de sociaal-agoog veelal uit van een overheid en heeft de sociaal-agoog dus te maken met een cliënt en een opdrachtgever die niet dezelfde zijn.

2.5 Drie taakgebieden

De taken binnen de sociaal-agogische beroepen kunnen in drie gebieden worden ingedeeld:

1. Agogisch-vakmatige taken

Deze taken voeren sociaal-ogogen uit in de zes eerder genoemde domeinen, te weten: het menselijk bestaan op zichzelf, de vitale levensverrichtingen, de dagelijkse levensverrichtingen, de primaire leefsituatie, de directe sociale omgeving en het functioneren in de samenleving.

2. Organisatorische en bedrijfsmatige taken

Het werken in en vanuit een bedrijf of arbeidsorganisatie bevat het vermogen tot het ondernemend denken en handelen en het bijdragen aan het functioneren van een bedrijf of arbeidsorganisatie – waaronder kwaliteitszorg, beleidsontwikkelingen, samenwerking in netwerken, aansturing van medewerkers en vrijwilligers en dergelijke.

3. Professionaliseringstaken

Het werken aan professionaliteit en professionalisering omvat alle taken die bijdragen aan de ontwikkeling van een eigen beroepsidentiteit en het vermogen een bijdrage te leveren aan het beroep of de beroepsontwikkeling door signalering van *lacunes* tussen wat beleidsmatig en politiek wordt beoogd in de werkvelden en de praktijk van alledag waarin niet aan beoogde normen en/of standaarden wordt voldaan. Daarnaast gaat het om onderzoek *en* innovatie en het ontwerpen van diensten en methodieken voor klanten of klantgroepen.

De taken in deze drie gebieden worden uitgevoerd met een grote mate van verantwoordelijkheid en zelfstandigheid in een vaak complexe situatie. De taakuitvoering is mede beschreven in wet- en regelgeving en beleidskaders. Onjuiste taakuitvoering kan grote consequenties hebben voor de beroepspersoon, tot en met rechtsvervolgning.

2.6 Sociaal-agogisch handelen binnen de taakgebieden

De sociaal-agogen hebben in het eerstgenoemde taakgebied taken in het verhelpen en oplossen van problemen, maar ook in de ontwikkeling van het vermogen van personen of systemen die een beroep op hem of haar doen. Die beide kanten – problemen helpen oplossen en vermogen ontwikkelen – sluiten elkaar niet uit, integendeel: ze versterken elkaar.

Creatieve Therapie

De opleiding Creatieve Therapie (CT) leidt op tot creatief therapeuten. Die maken bij de behandeling van cliënten met psychosociale problemen en/of psychiatrische stoornissen op methodische wijze gebruik van beeldende, dans-, drama-, muzikale of psychomotorische interventies. Creatief therapeuten bieden individuele behandeling, groepsbehandeling, partnerrelatietherapie en gezins- of systeemtherapie. Ze doen dat in een eigen praktijk of in instellingen voor somatische en geestelijke gezondheidszorg, de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, justitiële instellingen, het speciaal onderwijs en welzijnsinstellingen.

Kernbegrippen aan beide uitersten zijn ‘hulpverlening’ en ‘dienstverlening’.

- **Hulpverlening**
verwijst vooral naar de aanpak van problemen; het veronderstelt een in zekere zin ongelijke relatie tussen hulpgever en hulpontvanger, waarbij de verdeling van de verantwoordelijkheid in het teken staat van verbetering, voorkoming en het vertragen van verergering.
- **Dienstverlening**
dienstverlening kan naast probleemaanpak (bijvoorbeeld schuldhulpverlening) ook ontwikkeling als perspectief hebben (bijvoorbeeld bij het aanbieden van cursussen in een buurthuis); het veronderstelt een meer gelijke relatie, waarbij de verdeling van verantwoordelijkheden meer gelijk op gaat tussen dienstverlener en dienstontvanger.

Op een meer concreet niveau van handelen zijn de corresponderende begrippen:

- **zorgverlening**
veronderstelt een aanzienlijke afhankelijkheid van de zorgontvanger op een of meerdere bestaansdimensies, met de kans dat de afhankelijkheid langdurig of zelfs blijvend is;
- **behandeling**
veronderstelt de mogelijkheid van dusdanige verbetering dat de relatie tussen behandelaar en behandelde beëindigd kan worden;
- **begeleiding**
verwijst naar een aanzienlijke gelijkheid in relatie, mogelijk ook met een langer durend karakter en op verschillende bestaansdimensies, maar met een grotere participatie van de begeleide;
- **ondersteuning**
verwijst naar activiteiten die gericht zijn op bevorderen dat een ingeslagen richting ook daadwerkelijk gevolgd kan worden;
- **facilitering**
verwijst naar activiteiten die erop gericht zijn individuen of groepen beter in staat te stellen zich sociaal te handhaven of te manifesteren.

In de andere taakgebieden – organisatorische en bedrijfsmatige taken en professionaliseringstaken – vormen andere activiteiten integraal onderdeel van het handelen van de sociaal-agogische beroepen op bachelorniveau. Het gaat daarbij onder meer om netwerken en multidisciplinair samenwerken. Signalering komt voort uit de verantwoordelijkheid om sociale misstanden aan de orde te stellen. Onderzoek komt deels voort uit de verantwoordelijkheid om signalering

te onderbouwen, maar is deels ook gericht op de verdere verbetering van de beroepsuitoefening.

Taakgebied	Vormen van sociaal-agogisch handelen				
1. Uitvoering in complexe situaties	Hulpverlening				Dienstverlening
	Zorg verlenen	Behandelen	Begeleiden	Ondersteunen	Faciliteren
2. Werken in en vanuit arbeidsorganisaties	onder meer netwerken (multidisciplinair) samenwerken				
3. Werken aan professionaliteit en professionaliseren	onder meer signalering onderzoek en innovatie ontwerpen leren				

Noten

- ⁶ Hierbij is gebruik gemaakt van Klarus (1998), *Competenties Erkennen. Een studie naar modellen en procedures voor leerwegaafhankelijke beoordeling van beroepscompetenties*, CINOP, 's-Hertogenbosch.
- ⁷ Van deze verenigingen, de *International Association of Schools of Social Work* en de *International Federation of Social Workers*, zijn dertien Nederlandse hogescholen lid; zij onderschrijven daarmee de standaards van deze verenigingen.
- ⁸ Met de term 'sociaal-agoog' wordt in dit document niet een beroep als zodanig bedoeld. Ze is een verzamelnaam die we gemakshalve gebruiken om alle beroepen aan te duiden waarin het sociaal-agogisch handelen centraal staat.

3. Naar sociaal-agogische eindkwalificaties

In het vorige hoofdstuk zijn de sociaal-agogische competenties beargumenteerd volgens een theoretisch model: vanuit een breed gedeeld mission statement via onder meer een bepaling van domeinen van menselijk functioneren naar een drietal taakgebieden. In algemene termen is daarmee aangegeven over welke competenties een professionele sociaal-agoog in zijn beroepspraktijk moet kunnen beschikken.

Dit hoofdstuk kleurt het plaatje verder in door – verdeeld over de drie taakgebieden – in totaal zes clusters van competenties te benoemen. De sociaal-agogische opleidingen kunnen daarop insteken door aan te geven hoe ze hun afgestudeerden voor die competenties kwalificeren.

De zes clusters zijn:

1. Verkennen, analyseren, definiëren;
2. Sociaal-agogisch handelen in engere zin;
3. Werken in en vanuit een bedrijf of organisatie;
4. De persoon van de professional als instrument;
5. Onderzoek ontwikkelen;
6. Leren.

Welke competenties bevatten deze clusters? Het antwoord daarop staat hieronder. Daarop volgt ten slotte een eerste indicatie van de sociaal-agogische *body of knowledge*.

Taakgebied 1

3.1 Verkennen, analyseren, definiëren

De professional is in staat om – samen met doelgroep, opdrachtgever en andere betrokkenen – de kwaliteit van de verschillende sociale dimensies waarin individu, groep en samenleving betrokken zijn, te verkennen, te analyseren en te definiëren; met name in situaties waar de kwaliteit van het bestaan onder druk staat.

Dit vraagt dat de professional tenminste:

- 1.1 een beargumenteerde, breed reikende visie heeft op wat voor hem of haar de sociale dimensie in de verschillende aangetroffen situaties inhoudt en dat hij of zij steeds in staat is deze visie verder te ontwikkelen in samenwerking met doelgroep en opdrachtgever;

- 1.2 in staat is zich bewust te maken van eigen sociale en culturele waarden en die van anderen in de verschillende situaties en in staat is deze in de overwegingen te betrekken;
- 1.3 in staat is tot het maken van ethische afwegingen en tot het verantwoorden ervan in situaties waar het sociale onder druk staat;
- 1.4 in het algemeen kennis heeft van en inzicht heeft in interpersoonlijke en maatschappelijke verhoudingen ten behoeve van het sociaal-agogisch handelen en in het bijzonder daarbij steeds in staat is tot het opsporen van in concrete situaties benodigde kennis, informatie, objectieve en subjectieve gegevens. Hij of zij kan deze gegevens verwerken tot een ontwikkelingsperspectief. Het gaat hierbij om de verwerving van zowel feitelijke gegevens als bewust maken van beleving, behoeften, vermogens en mogelijkheden tot participatie van individuen en groepen;
- 1.5 zodanig kan handelen dat ontwikkelingsmogelijkheden van cliënten, groepen en organisaties binnen maatschappelijke mogelijkheden in de verschillende dimensies worden aangesproken;
- 1.6 zicht heeft op maatschappelijke kansen en mogelijkheden, deze kan handhaven, reductie kan voorkomen en deze kansen kan uitbreiden ten behoeve van individuele mogelijkheden.

De ontwikkeling van deze competentie beoogt een professional die gericht is op het bijdragen aan de realisatie van een menswaardig bestaan en die in staat is daar rekenschap van af te leggen in zijn of haar professioneel handelen.

3.2 Sociaal-agogisch handelen in engere zin

Sociaal-agogen zijn in staat tot methodisch handelen in sociaal-agogische contexten en tot het verantwoorden van dat handelen. Het eigene van het methodisch handelen in sociaal-agogische contexten wordt primair gekarakteriseerd door de gerichtheid op zelfregulatie en zelfontwikkeling (empowerment) van cliënt, groep en organisatie.

De professional:

- 2.1 is in staat zich steeds te richten op individu, omgeving en systeem in hun wederzijdse samenhang en beïnvloeding;
- 2.2 is in staat zich te richten op geldende normatieve invalshoeken;
- 2.3 is in staat zich te richten op zowel resultaat (ontwikkeling zelfregulatie én leefomstandigheden) als proces;
- 2.4 is in staat tot het dialogisch en wederkerig benaderen van de doelgroep in zijn of haar context;
- 2.5 is in staat zich te richten op culturele en maatschappelijke participatie en op identiteitsvorming;

- 2.6 is in staat tot methodisch handelen binnen het spectrum van de diverse sociaal-agogische handelingsvormen (verzorgen, behandelen, hulpverlening, ondersteunen, begeleiden, faciliteren, adviseren, signaleren, opvoeden, leren, ontwikkelen, initiëren, bevestigen, present zijn);
- 2.7 is in staat tot handelen conform wat binnen zijn of haar professie als regulatieve cyclus wordt beschouwd en kan daarbij, afhankelijk van de situatie, op verschillende punten aanvangen. Het handelen is doelgericht, planmatig handelen;
- 2.8 is in staat om leiding te geven en te nemen bij het maken van verbinding tussen analyse en diagnose van sociaal-agogische problematieken en uitdagingen en het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van een sociaal (muzisch-)agogisch handelings- en/of begeleidingsplan;
- 2.9 is in staat het sociaal-agogisch perspectief optimaal te realiseren, ook/juist in situaties/contexten waar dit perspectief onder druk staat;
 - 2.9.1 van disciplineren naar ontwikkelen;
 - 2.9.2 van fysieke gerichtheid naar ontwikkeling;
- 2.10 is in staat tot het verantwoorden van het methodisch handelen;
- 2.11 heeft een aantal meer generieke competenties ontwikkeld als voorwaarde voor het sociaal-agogisch handelen;
 - 2.11.1 kan contactueel en communicatief handelen;
 - 2.11.2 kan vraag- en oplossingsgericht handelen;
 - 2.11.3 kan doel- en resultaatgericht handelen;
 - 2.11.4 kan ondernemend en innovatief handelen;
 - 2.11.5 kan inzichtelijk en verantwoord handelen;
 - 2.11.6 kan professioneel en kwaliteitsgericht handelen.

Sociaal-agogisch handelen is specifiek methodisch handelen gericht op de versterking van het vermogen tot zelfregulering, tot zelfontwikkeling van cliënt, groep, organisatie, samenleving.

Taakgebied 2

3.3 Werken in en vanuit een bedrijf of organisatie

De organisatorische context van waaruit de sociaal-agoog opereert kan sterk verschillen: van een zelfstandige kleine onderneming tot een grote organisatie met honderden medewerkers. Dát van de sociaal-agoog op een bepaalde wijze functioneren in die context wordt vereist, is evident. Wij geven hier de voornaamste kwaliteiten.

De professional:

- a. kan ondernemend denken en handelen, zowel in een eigen bedrijf als binnen een organisatie;
- b. kan vanuit sociaal-agogisch perspectief kritisch beleidsmatig opereren binnen een organisatie of bedrijf en meedenken over doelen en strategie;
- c. kan als medewerker functioneren vanuit de doelstellingen en het beleid van de organisatie;
- d. kan (multidisciplinair) samenwerken met andere medewerkers, zowel vakgenoten als andere beroepsbeoefenaars, zowel professionals als vrijwilligers;
- e. kan (bege)leiding geven aan andere medewerkers;
- f. kan in rapportages verantwoording afleggen;
- g. kan een bijdrage leveren aan het beleid van organisatie of bedrijf;
- h. kan materiële voorzieningen/accommodaties beheren;
- i. kan een bijdrage leveren aan de kwaliteitszorg van organisatie of bedrijf;
- j. kan (professionele) relaties met derden ontwikkelen.⁹

Taakgebied 3

3.4 De persoon van de professional als instrument

In het sociaal-agogisch handelen is steeds een aantal meer persoonlijke kwaliteiten van de werker méé in het geding ten behoeve van de versterking van het zelfregulatieve vermogen van de cliënt, groep en/of organisatie.¹⁰

Dat brengt met zich mee dat de sociaal-agoog in staat is een aantal aan de eigen persoonlijkheid verbonden vermogens professioneel in te zetten (nabijheid) op zodanige wijze dat afstand en nabijheid, presentie en interventie worden gecombineerd. Concreet betekent dat, dat de professional:

- 4.1 betrokken is;
- 4.2 empatisch is;
- 4.3 assertief is;
- 4.4 representatief is;
- 4.5 integer is;
- 4.6 professionele macht en verantwoordelijkheid kan hanteren.

Competenties

Klaar voor de Toekomst noemt drie soorten competentiesets: kernkwaliteiten, generieke competenties en vakspecifieke competenties.

De **kernkwaliteiten** voor verplegende, verzorgende en sociaal-agogische beroepen heten daar: betrokkenheid, empathie, assertiviteit, gevoel voor verhoudingen en representativiteit (zie p. 54 van *Klaar voor de Toekomst*). In de opsomming hierboven (4.1 tot 4.6 van *Vele takken, één stam*) komen deze kernkwaliteiten nagenoeg terug als 'persoonlijke kwaliteiten'.

De **generieke competenties** uit de beroepenstructuur staan in *Vele takken, één stam* opgenomen onder competentie 2.11 van *Vele takken, één stam*.

De **vakspecifieke competenties** zullen terugkomen in de landelijke opleidingsprofielen die de opleidingen op basis van *Vele takken, één stam* gaan opstellen. Bij wijze van voorbeeld staat hieronder hoe de opleiding MWD dat kan doen. MWD kan zich mede met de onderstaande competenties profileren:

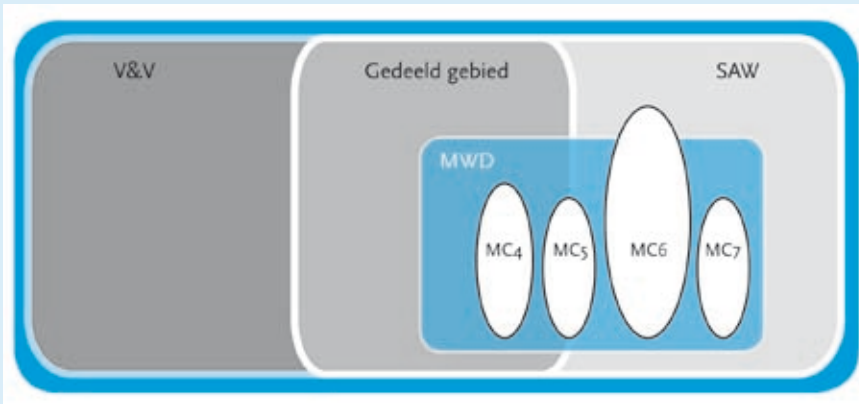
MC 4 Competenties op het gebied van pedagogische hulpverlening en werken in en met complexe gezinssituaties zoals multiproblemegezinnen;

MC 5 Competenties op het gebied van informatie en advies, rapportage;

MC 6 Competenties op het gebied van de psychosociale hulpverlening, waaronder ook competenties van de ggz-agoog;

MC 7 Competenties op het gebied van ondersteuning van participatie en burgerschap.

In een schema:

Daarnaast zullen de opleidingen aangeven hoe zij zich verhouden tot de belangrijkste varianten binnen de verschillende beroepsgroepen. Om binnen de metafoer te blijven: ze zullen een invulling geven aan de twijgen van de tak die voor werkveld en student herkenbaar en vergelijkbaar is. Opleidingen en werkveld zullen hierbij gezamenlijk zoeken naar toereikende invulling en omvang van de onderwisonderdelen (minoren, afstudeervarianten, uitstroomprofielen, specialisaties) gericht op de specifieke beroepen.

3.5 Onderzoek ontwikkelen

De sociaal-agoog kan praktijkgericht onderzoek verrichten, gericht op planontwikkeling en beroepsontwikkeling. Hij of zij:

- 5.1 kan reflecteren op het eigen handelen vanuit theoretische en normatieve kaders van het beroepshandelen;
- 5.2 kan onderzoek doen naar de eigen beroepsuitoefening en de uitkomsten vertalen naar consequenties voor het beroepshandelen;
- 5.3 kan veranderingen in de samenleving signaleren en deze vertalen in consequenties voor het professioneel handelen.¹¹

3.6 Leren

De sociaal-agoog is in staat tot levenslang leren en het onderhouden van de eigen beroepscompetenties. Hij of zij is in staat tot en voelt zich verantwoordelijk voor:

- 6.1 handelen vanuit een eigen beroepsidentiteit;
- 6.2 het blijvend ontwikkelen van een eigen professionaliteit en van deskundigheid aan de hand van concepten, theorieën en praktijken in het professioneel handelen.

3.7 Body of knowledge

De afsluiting van dit kaderstellend document wordt gevormd door een eerste aanzet tot een opsomming van kennisgebieden waarvan een professioneel sociaal-agoog minstens kennis genomen moet hebben. Dat wil zeggen: hij of zij heeft een globaal inzicht verworven in deze kennisgebieden, kan er verdere kennis uit putten die relevant is voor het professioneel handelen en kan vanuit deze kennisgebieden reflecteren op dat handelen. Deze opsomming is niet limitatief; binnen de verschillende landelijke opleidingsoverleggen worden deze kennisgebieden verder uitgewerkt.

Kennisgebied	Met het oog op:
Systeemtheorie	systeembenadering, toegepast in de communicatietheorie en in processen waarbij interactie tussen personen en interactie of transactie tussen personen en hun leefomgeving en dagelijkse leefsituaties zoals gezinnen en partnerrelaties plaatsvinden
Agogiek	systematisch en normatief werken
Biologie, geneeskunde, gezondheidskunde	de menselijke natuurlijke gegevenheid en betekenis ervan voor het welbevinden (fysieke eigenschappen, gezondheid en ziekte)
Psychologie en psychiatrie	ontwikkeling van de persoonlijkheid, ontwikkeling van persoonsmodaliteiten, zoals emoties, percepties en gedrag; (cognitieve) gedragsbenaderingen, non-directieve en directieve benaderingen; omgevingspsychologische en ecologische benaderingen; gezond en afwijkend gedrag; intra-psychische en psychiatrische stoornissen

Kennisgebied	Met het oog op:
(Ortho)pedagogie en socialisatietheorie	directe opvoedingsomgeving en problemen met opvoeden, ouders, familie; de wijze waarop maatschappelijke ontwikkeling wordt vormgegeven in het onderwijs; de wijze waarop 'cultureel' eigenschappen van de maatschappij en de directe leefomgeving het menselijk gedrag en de interactie daarin beïnvloeden
Sociologie	breder sociale context (buurt, maatschappelijke participatie, de feitelijke woonomgeving); politiek en het maatschappelijk bestel, historisch bewustzijn en historische ontwikkelingen die leiden tot het vormgeven van de huidige democratische rechtsstaat met verdelende rechtvaardigheid
Levensbeschouwing, ethiek, filosofie	levensontwerp, waarden, normen, sociale vaardigheden en zingeving, historisch besef en kennis van werkelijkheden, waarheden en de sociaal-constructivistische opvatting van competenties en ontwikkelingsmogelijkheden van mensen
Culturele antropologie	verschillende culturen en het wederzijdse verstaan, nadruk op diversiteit in het samenwonen en samen leven
Economie, recht	arbeid, inkomen, sociale zekerheid, ontwikkelingen in de democratische rechtsstaat staatsrecht, strafrecht, burgerlijk recht, rechtsprincipes
Maatschappijleer en recht	sociale thematiek, historische en actuele sociale inrichting van de samenleving, sociale geschiedenis van Nederland en Europa
Kunsttheorie	kennis van kunsttheorieën, kunstgeschiedenis, kennis van eigenschappen en technieken van de muzisch-agogische media

Noten

- ⁹ Deze competenties zijn overgenomen uit *Profilering Agogische Domeinen (I)*.
- ¹⁰ Deze vermogens vragen verdere uitwerking en argumentatie. Voorlopig sluiten we op dit punt grotendeels aan bij de persoonlijke en zogenoemde 'generieke vermogens *zorg & welzijn*', zoals verzameld in *Klaar voor de Toekomst*.
- ¹¹ Ook deze competenties zijn overgenomen uit *Profilering Agogische Domeinen (I)*.

Bijlage 1: Verantwoording

Als was het een bijsluiter geeft deze verantwoording antwoord op de volgende vragen:

- Hoe is dit document tot stand gekomen?
- Voor welke opleidingen is dit document bedoeld?
- Welke eisen stelt de wet aan de relatie tussen de opleidingsdoelen en gevraagde competenties?
- Hoe verloopt in de praktijk de afstemming van opleidingsdoelen op gevraagde competenties?
- Hoe verhoudt dit document zich tot de *Toekomstverkenning beroepenstructuur Zorg en Welzijn*?
- Hoe verhoudt dit document zich tot de *Beroepenstructuur in Zorg en Welzijn*?
- Hoe zit het met de niveaus van beroepsuitoefening?

Hoe is dit document tot stand gekomen?

Het voorliggende document is de neerslag van een traject dat begon met een tweedaagse werkconferentie in februari 2007. Daarbij waren vertegenwoordigers van het Sectoraal Adviescollege (SAC), de voorzitters van de verschillende landelijke opleidingsoverleggen (LOO), aangevuld met (of vertegenwoordigd door) een deelnemende hogeschool en een externe deskundige, aanwezig.

Op basis van deze werkconferentie en van analyse van actuele relevante (beleids)documentatie is een eerste werkversie ontwikkeld. Deze werkversie is geamendeerd door de betrokken landelijke opleidingsoverleggen. Op basis daarvan is het document herzien.

Die versie is besproken op een tweede werkconferentie in april 2007 waarbij opnieuw de verschillende landelijke opleidingsoverleggen betrokken waren. Resultaat was een nieuwe versie, die in juni 2007 is besproken op de verschillende landelijke opleidingsoverleggen en met het Kwalificatieplatform. Dat heeft geresulteerd in de huidige versie.

Daarnaast hebben er afstemmingsgesprekken plaatsgevonden met relevante sociale partners, de werkgevers- en werknemersverenigingen. Deels vond deze afstemming plaats binnen het Platform Kwalificatiebeleid Zorg en Welzijn, maar daarnaast hebben er drie afzonderlijke werksessies plaatsgevonden, waarvan twee met de werkgeversverenigingen MOgroep, Vereniging Gehandicaptenzorg

Nederland en GGZ Nederland en een met de beroepsverenigingen Phorza en de NVMW.

Daarnaast is het document voorgelegd aan de werkveldadviesraden van alle betrokken hogescholen. Hun commentaar is gebundeld en verwerkt.

In de laatste bijlage bevindt zich een overzicht van de werkgroep 'Vele takken, één stam', de betrokken sociale partners en andere betrokkenen bij de totstandkoming van het document.

Voor welke opleidingen is dit document bedoeld?

Dit document is bedoeld als kader voor alle bacheloropleidingen die zich beschouwen als sociaal-agogische opleiding. In eerste instantie zijn dat:

- Maatschappelijk Werk & Dienstverlening, Sociaal-pedagogische Hulpverlening, Culturele en Maatschappelijke Vorming (Bachelor of *Social Work*);
- Pedagogiek (Bachelor of *Education*).
- Creatieve Therapie (Bachelor of *Arts Therapies*);
- Godsdienstpastoraal werk (Bachelor of *Theology*);

Buiten de genoemde opleidingen kunnen ook andere opleidingen (deels) gerekend worden tot de sociaal-agogische opleidingen; omgekeerd kunnen sociaal-agogische opleidingen zich ook tot andere bachelors rekenen.

- Bij één hogeschool is Creatieve Therapie gepositioneerd bij de bachelor of *Social Work*;
- De opleiding Pedagogiek rekt zich tot meerdere bachelors;
- Er is een opleiding Toegepaste Psychologie in ontwikkeling, die waarschijnlijk ook wordt gepositioneerd onder de bachelor of *Social Work*;
- Verschillende SJD-opleidingen rekenen zich inmiddels tot de juridische bachelor. Bij de beroepenstructuur worden de SJD-beroepsgroepen wel ondergebracht onder het agogisch domein, maar de opleidingen SJD hebben niet deelgenomen aan het overleg over profilering sociaal-agogische opleidingen;
- Er zijn enkele opleidingen Integrale Veiligheid, die zich in 2004 nog rekenen tot de sociaal-agogische opleidingen maar zich inmiddels rekenen tot de bachelor *Public Management*;
- De opleidingen Personeel en Arbeid werden oorspronkelijk ook beschouwd als sociaal-agogische opleidingen – zij rekenen zich inmiddels alle tot de bachelor *Public Management*.

In dit document beschrijven we de stam van de verschillende sociaal-agogische opleidingen en van de daaronder vallende opleidingen. Daarmee is dus niet gezegd dat de genoemde bachelordomeinen volledig sociaal-agogisch zijn of

dat alle tot een bachelordomein behorende opleidingen ook sociaal-agogische opleidingen moeten zijn.

Welke eisen stelt de wet aan de relatie tussen de opleidingsdoelen en gevraagde competenties?

Hogere beroepsopleidingen leiden op tot een beroep tegen de achtergrond van de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW) en Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 2004¹² (HOOP 2004). Het accreditatiekader van de NVAO geldt als validatie-instrument voor de *inhoud* van de Hogere Beroepsopleidingen (WHW hoofdstuk 5, artikel 5a2 en 5a8 lid 3 en verder). Over de beroepsvereisten (in het sociaal-agogische domein) doet de WHW geen uitspraken (WHW artikel 7.6).

De bacheloropleidingen verhouden zich in elk geval tot de generieke kernkwalificaties hbo-bachelor welke zijn opgesteld door de commissie-Franssen. Daarnaast verhouden zij zich tot de Dublin-descriptoren die op Europees niveau het hbo-niveau beschrijven. Vervolgens stelt de WHW: 'Hogescholen ... dragen bij aan de ontwikkeling van beroepen waarop het onderwijs is gericht' (WHW artikel 1.3.lid 2). De betekenis hiervan is dat het onderwijs gericht is op toegepast onderzoek en innovatie, meestal in samenwerking met lokale instellingen en organisaties. Voorts committeren alle hogere beroepsopleidingen zich aan het instellingenplan dat volgens de WHW per hogeschool een leidend principe is.

Daarnaast zijn beroepsvereisten af te leiden uit meer specifieke wetten en regels die gericht zijn op de verschillende domeinen waar sociaal-agogen werkzaam zijn. Voorbeelden zijn de *Wet op de Jeugdzorg* (zie bijvoorbeeld artikel 5, betreffende taken die moeten worden uitgevoerd), de *Beginselenwet Justitiële Jeugdinrichtingen* (bijvoorbeeld hoofdstuk 5, Verblijfsplan en behandelplan) en de *Wet maatschappelijke ondersteuning* (Wmo). Ten slotte kunnen ook beleidskaders voorschriften bevatten of grenzen stellen aan de benodigde competenties.

Hoe verloopt in de praktijk de afstemming van opleidingsdoelen op gevraagde competenties?

In de praktijk komen hogere beroepsopleidingen in overleg met vertegenwoordigers van het werkveld, beroepsverenigingen en eventueel andere stakeholders tot een zogeheten *landelijk opleidingsprofiel*. Sociaal-agogische opleidingen leiden beroepsvereisten af uit beroepsprofielen, voor zover deze aanwezig zijn. Ze zijn er onder meer voor maatschappelijk werkers, pedagogisch werkers, sociaal-cultureel werkers, vaktherapeuten en opbouwwerkers. In een beroepsprofiel is vastgelegd welke taken de professional verricht en welke verantwoordelijkheden deze heeft.

Er wordt rekenschap afgelegd over actuele ontwikkelingen en toekomstverwachtingen van het beroep.

Opleidingsprofielen horen natuurlijk dicht aan te liggen tegen bestaande beroepsprofielen, met dat verschil dat in een opleidingsprofiel de kwalificaties of competenties van een aankomende beroepsbeoefenaar, die aan een hbo afstudeert, worden beschreven. Daarbij legt men rekenschap af over het beoogde bachelorniveau. Deze kwalificaties of competenties zijn in de regel geformuleerd in clusters van taken die de aankomende beroepsbeoefenaar kan verrichten, gegeven een hoge mate van zelfstandig functioneren in een complexe situatie. De kwalificaties of competenties zijn voorts ontwikkelingsgericht en beroepsgericht (of beroepsdomeingericht) beschreven, dit in tegenstelling tot criteriumgerichte en functiegerichte termen in bijvoorbeeld een beroepenstructuur of beroepsprofiel, die niet gericht is (én niet hoeft te zijn) op ontwikkeling en transfer van competenties.

Het is vervolgens aan de hogere beroepsopleidingen zelf om deze competenties te vertalen naar te verwerven kwalificaties. Daarover kunnen vergelijkbare opleidingen in den lande met elkaar afspraken maken. Vuistregel in het hbo is, dat 100% van de kwalificaties wordt gerealiseerd in minimaal 70% van het curriculum. De opleidingen hebben een eigen verantwoordelijkheid: de in het werk vereiste competenties kunnen niet klakkeloos worden vertaald naar eindkwalificaties.

Hoe verhoudt dit document zich tot de *Toekomstverkenning beroepenstructuur Zorg en Welzijn*?

In 2004 verscheen het document *Toekomstverkenning ten behoeve van een beroepenstructuur in Zorg en Welzijn*. In deze *Toekomstverkenning* wordt een beeld gegeven van relevante maatschappelijke ontwikkelingen, van relevante beleidsontwikkelingen en van ontwikkelingen aan de vraagzijde. Vervolgens worden gevolgen aangegeven voor de beroepsuitoefening en de beroepenstructuur.

Eén van de belangrijkste vraagstukken van de *Toekomstverkenning* is de vraag wat de betekenis is van de toenemende vraag naar *integraal werken* voor een nieuwe beroepenstructuur in Zorg en Welzijn. De onderzoekers concluderen dat er toenemende behoefte is en zal zijn naar integraal georiënteerde en netwerkende professionals. Daarnaast blijft er behoefte bestaan aan gespecialiseerde professionals. Over de verhouding tussen beide zegt de *Toekomstverkenning*: 'Het gaat hier niet om twee typen professionals die complementair zijn. Er is eerder sprake van een continuüm waarbij professionals in meer of mindere mate breed werken.'¹³

Over de vraag of dat noopt tot één beroep (social work) of verschillende beroepen concludeert de *Toekomstverkenning*: 'Mede in het licht van de geschetste ontwikkelingen zoals maatschappelijke zorg lijkt de ontwikkeling om tot één brede sociaal

werker te komen zinvol en wenselijk. De vraag is welke verhouding gewenst is tussen generalistische en specialistische kennis en vaardigheden. Ontwikkelingen als het toenemende verkeer tussen de domeinen, de agogisering van zorgberoepen, de ontwikkeling van arrangementen van diensten, de ketenaanpak en de toenemende variatie in functies en taken hebben zowel gevolgen voor de zorg- als voor de welzijnsberoepen. Zorg- en welzijnberoepen zullen, door toedoen van de vermaatschappelijking van de zorg, meer naar elkaar toe groeien.¹⁴ Daarnaast lijkt de *Toekomstverkenning* ook de toenemende differentiatie te onderschrijven; expliciet worden pedagogiek en psychologie genoemd als nieuwe en ook wenselijke specialisaties.¹⁵ De *Toekomstverkenning* komt tot de volgende, voorzichtige aanbeveling voor de inrichting van de beroepenstructuur: ‘Gezien ontwikkelingen als het naar elkaar toe groeien van zorg en welzijn, de toenemende overlap tussen beroepen en functies, de behoefte aan een brede basis en competenties in plaats van kwalificaties, gezien al deze ontwikkelingen zou ervoor gekozen kunnen worden om niet de beroepen, maar (breed gedefinieerde) functies of (basis)competenties als uitgangspunt te nemen en daarbij niveaus en beroepen te definiëren.’ Het voorstel is dus, niet de beroepsspecifieke taken en verantwoordelijkheden te beschrijven en van daaruit de competenties te bepalen maar vanuit een grote database van competenties beroepen te definiëren als specifieke verzamelingen van competenties.

Dit document sluit aan bij dat voorstel.

Hoe verhoudt dit document zich tot de *Beroepenstructuur in Zorg en Welzijn*?

Naar aanleiding van de *Toekomstverkenning* hebben de sociale partners binnen het Kwalificatieplatform het NIZW opdracht gegeven om een nieuwe beroepenstructuur voor de sector te beschrijven. Eind 2005 is deze verschenen onder de titel *Klaar voor de Toekomst, een nieuwe beroepenstructuur voor de branches gehandicaptenzorg, jeugdzorg, kinderopvang en welzijn & maatschappelijke dienstverlening*¹⁶.

Klaar voor de Toekomst onderscheidt in de sector Zorg en Welzijn:

- het *agogisch* domein,
- het domein *Zorg & Verpleging* en
- het overlappende domein *Maatschappelijke Zorg* (beroepen die de combinatie van agogisch werken, verpleging en verzorging tot hun object rekenen).

Een belangrijk winstpunt daarvan is dat er een agogisch domein wordt gedefinieerd. *Klaar voor de Toekomst* neemt deze domeinen en de (basis)competenties als uitgangspunt. Expliciet doel is de inrichting van een systeem van competenties met behulp waarvan werkgevers en werknemers relatief eenvoudig kunnen vaststellen welke beroepsgroep en beroepsvariant op welk niveau

beoefend wordt en welke competenties dat vraagt¹⁷. Daartoe is ook de site www.competentieweb.nl ingericht.

Deze nieuwe beroepenstructuur is gelegitimeerd door het werkveld, althans voor die beroepen en functies die nu beschreven zijn. Dit zijn niet alle beroepen en functies binnen het domein Zorg en Welzijn. Voorlopig zijn alleen de meest voorkomende beroepen (of clusters van functies) uit het primaire proces opgenomen. Beroeps- en functievarianten, leidinggevende en faciliterende functies met een directe relatie met het primaire proces, volgen later.

Hoewel de nieuwe beroepenstructuur dus niet af is, biedt ze de opleidingen voldoende aanknopingspunten. De landelijke opleidingsoverleggen zullen zich tot deze nieuwe beroepenstructuur verhouden voor zover ze van toepassing zijn op functies waarvoor een hogere beroepsopleiding gevraagd wordt. Het blijft daarbij van belang de gemeenschappelijke stam van de sociaal-agogische opleidingen in het oog te houden. Actuele beroepsontwikkelingen vragen om zowel aandacht voor gemeenschappelijkheid, integratie én bredere gerichtheid als ook specifieke profilering en verdieping.

Hoe zit het met de niveaus van beroepsuitoefening?

In de *Beroepenstructuur* worden vier niveaus van sociaal-agogische beroepsbeoefening onderscheiden aan de hand van de vereiste zelfstandigheid, de mate van complexiteit, de mate van verantwoordelijkheid en het toepassen in uiteenlopende situaties (transfer).

De vier niveaus zijn:

- A. Assistent (mbo 2-niveau);
- B. Uitvoeren (start op mbo 3-niveau, vakvolwassene opereert op mbo 4-niveau);
- C. Ontwerpen en Uitvoeren (start op mbo 4, vakvolwassene opereert op bachelorniveau);
- D. Regie voeren (start op bachelorniveau, vakvolwassene opereert op masterniveau).

Over het hoogste niveau van beroepsbeoefening wordt dan gesteld:

- Zelfstandigheid: voert regie bij het uitvoeren van opdrachten;
- Transfer: vertaalt kennis en vaardigheden naar een aanpak met andere disciplines;
- Complexiteit: bedenkt oplossingsstrategieën bij meervoudig complexe vragen;
- Verantwoordelijkheid: is aanspreekbaar op aanpak, op de coördinatie, op de continuïteit en op het resultaat.

Deze vier niveaus worden door de mbo-studenten en hbo-studenten ingevuld. De professional op bachelorniveau moet op uitvoerend en ontwerpend niveau in staat zijn om complexe vraagstukken van individuen, groepen, organisaties in hun contexten te signaleren, ontwikkelingen te initiëren en te beïnvloeden. Sowieso impliceren de sociaal-agogische uitgangspunten bachelorniveau voor uitvoerende en ontwerpende handelingen.

Voor de bacheloropleidingen is daarnaast een andere benadering van het niveau gangbaar. De eis die aan Europese bacheloropleidingen wordt gesteld, is namelijk dat zij zich over het bachelorniveau verantwoorden volgens de zogenoemde Dublin-descriptoren. Dit ten behoeve van de Europese vergelijkbaarheid van deze opleidingen. Aan de hand van deze Dublin-descriptoren leggen opleidingen op voor andere opleidingen vergelijkbare wijze verantwoording af over het beoogde niveau van kennis en inzicht, van toepassing, van oordelen, van communiceren en van leren zelf.

In het 'Niveauschema voor sociaal-agogisch onderwijs' – dat als bijlage 2 bij dit document is gevoegd – staat de verhouding verkort weergegeven.

Noten

¹² <http://www.minocw.nl/documenten/brief2k-2004-doc-3283a.pdf>, zie ook artikel 2.3 en 2.4 WHW.

¹³ *Toekomstverkenning*, paragraaf 5.3.

¹⁴ *Toekomstverkenning*, paragraaf 6.3.

¹⁵ *Toekomstverkenning*, paragraaf 6.2.

¹⁶ NIZW Beroepsontwikkeling (2006). *Klaar voor de Toekomst, een nieuwe beroepenstructuur voor de branches welzijn & maatschappelijke dienstverlening, gehandicaptenzorg, jeugdzorg, kinderopvang*.

¹⁷ Vandaar ook de volgende definitie: 'Een beroepenstructuur is een systematische ordening en beschrijving van met elkaar samenhangende beroepen en functies, waarmee de werkgevers aangeven wat de opleidingsbehoefte is, hoe het personeels- en opleidingsbeleid in organisaties kan worden versterkt en beroepskrachten zelf een beter inzicht krijgen in hun eigen competenties en in die van beroepskrachten in verwante beroepen.'

Bijlage 2: Niveauschema voor sociaal-agogisch onderwijs

Niveau-indicatie uit beroepenstructuur		Dublin: alle niveau-eisen gelden voor alle niveau-indicaties van de beroepenstructuur, als hbo-niveau wordt beoogd.
Niveau C: ontwerpen en uitvoeren		<p>Heeft aantoonbare kennis van en inzicht in een vakgebied, waarbij wordt voortgebouwd op het niveau bereikt in het voortgezet onderwijs, dat vervolgens wordt overtroffen; functioneert doorgaans op een niveau waarop met ondersteuning van gespecialiseerde handboeken, enige aspecten voorkomen waarvoor kennis van de laatste ontwikkelingen in het vakgebied vereist is.</p> <p>Is in staat om zijn/haar kennis en inzicht op dusdanige wijze toe te passen, dat dit een professionele benadering van zijn/haar werk of beroep laat zien, en beschikt verder over competenties voor het opstellen en verdiepen van argumentaties en voor het oplossen van problemen op het vakgebied.</p> <p>Is in staat om relevante gegevens te verzamelen en te interpreteren (meestal op het vakgebied) met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van relevante sociaal maatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.</p> <p>Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek, bestaande uit specialisten en niet-specialisten.</p> <p>Bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie aan te gaan die een hoog niveau van autonomie veronderstelt.</p>
Zelfstandigheid	Voert opdrachten zelfstandig uit.	
Transfer	Past kennis en vaardigheden toe in uiteenlopende werksituaties.	
Complexiteit	Bedenkt creatieve oplossingen binnen en buiten de eigen werksituatie.	
Verantwoordelijkheid	Is aanspreekbaar op het eigen beroepsmatig handelen en de gevolgen daarvan.	
Niveau D: regie voeren		
Zelfstandigheid	Voert regie bij het uitvoeren van opdrachten.	
Transfer	Vertaalt kennis en vaardigheden naar een aanpak met andere disciplines.	
Complexiteit	Bedenkt creatieve oplossingen binnen en buiten de eigen werksituatie.	
Verantwoordelijkheid	Is aanspreekbaar op de aanpak, de coördinatie, de continuïteit en op het resultaat.	

Bijlage 3: Leden van de werkgroep ‘Vele takken, één stam’ en andere betrokkenen

Opdracht: De *Sectorraad Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs* (Sectorraad HSAO) heeft in 2007 het *Sectoraal Adviescollege Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs* (SAC HSAO) verzocht om de projectleiding op zich te nemen tot het herijken van domeincompetenties van het hoger sociaal-agogisch onderwijs, genaamd ‘Profilering Agogisch Domein’ (PAD). Het SAC heeft hiertoe een werkgroep samengesteld met verschillende vertegenwoordigers van hogescholen en vertegenwoordigers uit de landelijke opleidingsoverleggen (LOO) MWD, SPH, CMV, Pedagogiek, CT en GPW. *Vele takken, één stam* is het resultaat van de gezamenlijke inzet van deze werkgroep.

Sectorraad HSAO: In de Sectorraad HSAO zijn alle bekostigde hogescholen vertegenwoordigd die een hogere sociaal-agogische opleiding aanbieden. De sectorraad komt ten minste vier keer per jaar bijeen en stelt gezamenlijk de meerjarige beleidsagenda voor het hoger sociaal agogisch onderwijs op.

Sectoraal Adviescollege HSAO: Het SAC HSAO maakt onderdeel uit van de HBO-raad, vereniging van hogescholen. Het Sectoraal Adviescollege geeft gevraagd en ongevraagd advies over sectorale aangelegenheden aan het bestuur van de HBO-raad en draagt de agenda van de vereniging uit naar de achterban binnen de hogescholen en andere relevante stakeholders.

Landelijk opleidingsoverleg: Binnen het hoger sociaal-agogisch onderwijs is per opleiding een landelijk opleidingsoverleg actief. In deze landelijke opleidingsoverleggen nemen opleidingsmanagers van alle hogescholen deel. Een landelijk opleidingsoverleg is onder andere verantwoordelijk voor het opstellen van de landelijke opleidingsprofielen.

Werkgroep ‘Vele takken, één stam’:

Projectleiding:

Willem Baumfalk Hogeschool van Amsterdam (voorzitter SAC HSAO)

Cees van Dongen Avans Hogeschool (lid SAC HSAO)

Secretaris:

Elke van der Heijden HBO-raad (secretaris Sectorraad HSAO en SAC HSAO)

Leden:

Annemiek van Benthem Hogeschool Utrecht (LOO CT)
Nico de Boer Nico de Boer, Beleidsontwikkeling, projecten en onderzoek in de sociale sector (schrijver)
Cees van Dongen Avans Hogeschool (lid SAC HSAO)
Ton Flierman F-fectis (schrijver)
Henk Geertsema Gereformeerde Hogeschool
Huub Gulikers Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (voorzitter LOO CMV)
Leo van Hoorn Christelijke Hogeschool Ede (lid SAC HSAO, secretaris LOO GPW)
Pim Kleinbergen Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (voorzitter LOO Pedagogiek)
Marijke Kling Saxion Hogescholen
Laura Koeter Hogeschool van Amsterdam (schrijver, voorzitter LOO MWD)
Corine de Lange Hogeschool van Rotterdam
Jan Lindemulder Gereformeerde Hogeschool (voorzitter LOO SPH)
Jennie Pierik Hogeschool Windesheim (voormalig voorzitter LOO SPH)
Henk Pol Noordelijke Hogeschool Leeuwarden
Desirée Simons Hogeschool INHOLLAND
Mip van Suchtelen Hogeschool van Amsterdam
Nico van Tol Hogeschool Leiden
Johny Vanschoren Fontys Hogescholen
Mea Verbunt Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Pieter van Vliet Hogeschool van Amsterdam

Betrokken stakeholders:

Joke van Alten	MOgroep
Pierre van den Boogaardt	Platform Kwalificatiebeleid Zorg en Welzijn
Ben Hoogendam	ABVAKABO FNV
Iris Leene	Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers
Chiel Renique	VNO-NCW
Theo Roes	Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers
Jean Baptiste Segond von Banchet	Phorza
Hans Timmerman	Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland
Djiewke Verseput	GGZ Nederland
Paul Vlaar	Platform Kwalificatiebeleid Zorg en Welzijn
Winkie Zeldenrust	GGZ Nederland

Daarnaast is *Vele takken, één stam* voorgelegd aan het Platform Kwalificatiebeleid Zorg en Welzijn. In het Platform Kwalificatiebeleid Zorg en Welzijn zijn alle relevante werkgeversorganisaties, vakbonden en onderwijskoepels vertegenwoordigd.

Many branches, one trunk: a summary

A framework for the bachelor's programmes for social workers

Summary

1. Introduction	51
2. Competences within the field of applied social sciences	53
2.1 Mission statement	54
2.2 Domains of human behaviour	55
2.3 Social agogic = social + agogic	56
2.4 Who are the beneficiaries of applied social sciences?	58
2.5 Three task areas	59
2.6 Social Work activities within the task areas	59
3. Towards a definition of the learning outcomes of social agogic programmes	61
3.1 Explore, analyse, define	61
3.2 The specific nature of social work	62
3.3 Working in or from a business or organisation	63
3.4 The professional's own personal qualities as instruments for social Work	63

1. Introduction

What do the various Dutch bachelor's programmes in social work educate their students to do? What are the students' social agogic¹ qualifications upon graduation? In this paper, the way in which these qualifications are organised is described briefly and a number of selected qualification criteria are discussed.

In the Netherlands, Universities of Applied Sciences² generally match the learning outcomes for a particular programme to the competences graduates working in the field (as newly qualified professionals) will be expected to have. The learning outcomes are also matched to the level generally expected of graduates of universities of applied sciences in relation to the Dutch knowledge-based economy. The latter, general attainment level is more or less prescribed by law.

The educational criteria applicable to the professional aspects of the domain of applied social sciences require some clarification in the following two respects:

1. The domain of applied social sciences in the Netherlands is broad and includes a number of different professional roles, as well as different bachelor programmes.
2. The Dutch institutes offering bachelor's degrees in Social Work each offer a variety of specialised programmes and/or specialisations within their programmes. These specialised programmes have their own educational profile for each specialisation.

The framework of professions in the field of Health and Welfare in the Netherlands was restructured in 2005. At that time, all of the various social agogic professional education programmes, led by their council body, came together to define their associated educational competences according to the new structure. The goal was not only to arrive at a description of the different identities of the different social work programmes, but also to define the identity and competences common to *all* the programmes as a group within the entire domain of social community work.

The following educational programmes, most of whose graduates work in the field of applied social sciences, were involved in defining and describing the educational identity and competencies of the domain of social community work:

- Social Work and Social Services; Social Educational Care; Cultural and Social Education, Educational Sciences (these educational programmes all lead to a Bachelor of Social Work);

- Creative Therapy, (Bachelor of Arts Therapies)
- Religious and Pastoral Work (Bachelor of Theology);

Other faculties which offer educational programmes within the broad field of applied social sciences may also use the description of identity and competences offered in this document.

Furthermore the contents have been validated by organisations representing both employers and employees within the sector.

Noten

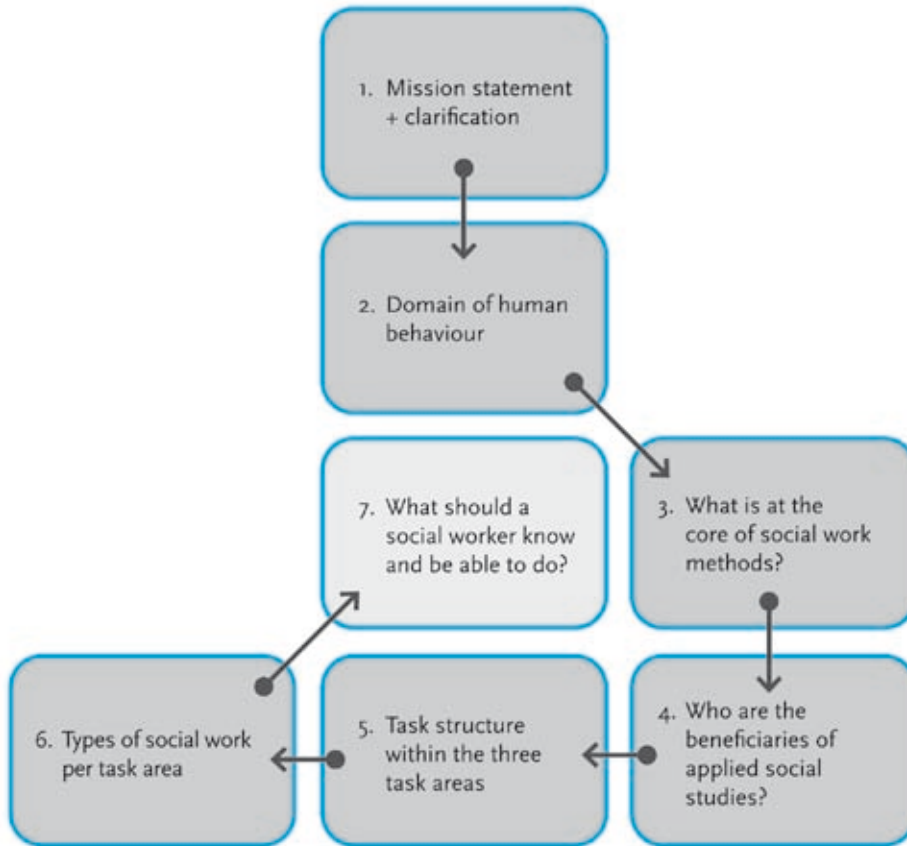
- ¹ 'Agogic' is derived from the Greek 'agogos' and means to lead (as in *pedagogic*). The term emphasises the dynamic, interactive nature of social work. The term 'social agogic' work is more widely used in the Dutch vocabulary of applied social sciences than 'social work' and sometimes denotes a broader domain than denoted by 'social work'. The authors have therefore chosen to use this term at various points in this translation.
- ² For a further description of the higher education system in the Netherlands, visit <http://www.hbo-raad.nl>.

2. Competences within the field of applied social sciences

With regard to the content of their programmes, the basic assumption is that all kinds of educational institutes for applied social work share common central tenets or similar missions. As a result, all institutes offering bachelor's programmes in applied social sciences should also share common central tenets or similar missions.

In determining the content of these common goals, the educational institutes have used a seven-part path model:

1. The point of departure of the path model is the *social work mission statement*, which is now a generally accepted description of the purpose of social work.
2. Subsequently we describe the *domain of human behaviour* applicable to the applied social sciences.
3. Following this, the essence of social work theories is defined by first describing the social aspects, then the theories and the way in which they are applied, and finally by integrating the two.
4. The next element is a description of what might be called a 'customer' in another context: who are the beneficiaries of the applied social sciences?
5. By organising social work tasks into three areas, we are able to identify the common elements.
6. Finally, the various types of tasks can be distributed among the three task areas.

2.1 Mission statement

In determining the content of competences in applied social sciences, the Social Work mission statement, as formulated by the IASSW and the IFSW, is leading:³

Social Educational Care

These graduates help people of all ages to organise their lives as independently as possible. Help can be temporary or long-term and can focus on relationship problems, family issues, child-rearing or personal development, as well as coping with handicaps and mental or physical illness. Guidance, support and/or care is given at home or elsewhere. The areas in which Social Educational Care professionals are employed include youth welfare, mental health and addiction, social care, care for the mentally handicapped, the elderly, refugees and detainees, and government.

The Social Work profession promotes social change, problem solving in human relationships and the empowerment and liberation of people to enhance well-being. Utilising theories of human behaviour and social systems, social work intervenes at the points where people interact with their environments. Principles of human rights and social justice are fundamental to Social Work.

2.2 Domains of human behaviour

Social Work and Services

The Social Work and Services programmes educate their graduates to work methodically with their clients and those close to their clients to improve participation in social contexts. They work in a range of organisations offering help and support to people with physical, psychological, psychiatric and or other problems. They may cooperate with others in the same profession or in multidisciplinary teams, or in organisations for physical or mental health care, education, offender rehabilitation, youth welfare, social services, social care, neighbourhood services and care centres for physical rehabilitation.

Since the social worker always deals with human behaviour, it is important to clarify the areas in which this takes place. The following areas can be differentiated:

- Human existence as such, including existential dilemmas and the promotion of human consciousness by explicitly addressing existential questions;
- Actions essential to living, aimed at maintaining life processes and safeguarding health;
- General daily actions considered necessary for living, aimed at realising basic or primary life needs;
- Performance at the basic primary level, aimed at adequate participation in the immediate residential and general living environment;
- Performance in social contexts, aimed at adequate performance in organisations, institutions and networks;
- Performance as a member of society, aimed at adequate participation in society.

2.3 Social agogic = social + agogic

Now that the 'for what' (the mission) and the 'in what' (the domain of human behaviour) have been addressed, it is time to look at the 'what' itself. What is at the centre of social agogic work? This can be clarified by looking at each concept separately and then applying them to each other. What is *social* and what is *agogic*?

– Social...

The social aspect has various dimensions. Beginning with the individual and ending with society and politics, the following dimensions can be defined:

- Individual, personal qualities;
- One's immediate interpersonal surroundings (upbringing, parents et cetera);
- The slightly broader scope of one's material and interpersonal surroundings, including home, immediate environs, neighbourhood, facilities, associations;
- The more cultural/intercultural scope of social norms and values, including aspects of religion and belief;
- Social policy and social organisation (school, work, income and so on);
- The political arena, social organisations and services, social guidelines and societal debate on these guidelines.

The social goal that these professionals set for themselves is the realisation of worthy human existence. This could be either individual self-realisation or the achievement of worthy social and cultural relationships.

Cultural and Social Education

The Cultural and Social Education programme educates its students as professionals in the cultural and social sectors. Professionals guide and support people in giving shape to their lives in the context of culture and society. They design and organise programmes and projects which invite people to participate in cultural and social exchange.

Cultural and Social Education professionals can be found wherever social and cultural activities take place: in subsidised institutions and organisations, in government, NGOs and commercial organisations and as entrepreneurs.

What 'worthy' entails is not simple – there are many theories on this and social behaviour is variable both within and between cultures. What is worthy at a political level has been explicitly described in terms of rights, responsibilities and social facilities; implicit norms and values relating to habits, morals and behaviour are also part of the concept of worth. The social aspect is also formed by the contributions (voluntarily or otherwise) of individuals, groups and communities (such as neighbourhoods) in the context of society and culture.

– ... and agogic

Agogic action implies intervention, guidance, facilitation and similar tactics, so that what is or seems optimal in a social context can actually be achieved. Interventions are conducted in such a way that the individual involved is able, in cooperation with others, to shape his situation as he sees fit, within the framework of his own possibilities and in a given context.

Characteristics of social agogic action

The social worker is professionally involved in every aspect of the development and realisation of social values and works toward the achievement of the most worthwhile state of living for every member of society. This implies that the profession has a normative bias, and that professionals must constantly consider ethical questions and decide what can realistically be considered the best attainable state of worth within a particular dimension.

Characteristics of social agogic action include:

1. Social agogic action is normative, professional action.
2. Social agogic action contributes to a solution to or dealing with societal questions and social initiatives. It is aimed at various aspects of the relationship between individuals and society which contribute to a worthy existence and to recognising and influencing individual and societal conditions.
3. Social agogic action is directed towards activating, mobilising and strengthening the potential of individuals, groups and organisations within their own contexts, through the use of applied social work theories and methods.
4. Social agogic action is interactive and is a dialogue; it is characterised by reciprocity, whether verbal or non-verbal. Its normative nature is explicitly addressed by means of dialogue.
5. The personality of the professional involved is always explicitly present: the professional uses his or her own personal qualities in initiating change and/or enhancing the client's capacity for independence.
6. Within the dialogue-based relationship, it is the professional who is in charge of and responsible for the relationship. He or she justifies his or her actions to

the people for whom he or she works, including his or her own organisation and colleagues, and the world of policy and government.

Theology

The bachelor of theology programme educates students for a role as a professional specialised in spiritual or religious care. The religious worker specialises in assisting people in relation to the spiritual aspects of life. He or she works within churches, institutions and faith communities, sometimes as an independent worker or adviser.

2.4 Who are the beneficiaries of applied social sciences?

During any social work intervention it is essential to establish who the beneficiary of the work is. This can be done from two perspectives:

– *System level*

Social work can be directed towards different systemic levels. This could be individuals and higher levels such as families or groups; geographical levels would include the neighbourhood, district, village, borough, city, province or country. Social and other organisations, such as housing authorities, cultural organisations, recreational organisations and care facilities, can also request help.

– *Recipient perspective*

On the other hand, social workers are also involved with people who have difficulty articulating their needs, for instance the homeless, clients of youth care facilities or offenders, in the context of their rehabilitation.

Education Sciences/Pedagogics

The Education Sciences programme educates professionals who are able to answer individual questions in relation to education and supervision raised by children, young people, parents, teachers and other educators. In addition, they can supervise and support children and young people in care and educational institutions. They can also advise institutions and public authorities on matters of policy and prevention in relation to bringing up children. Education Sciences specialists are employed by institutions which provide care and prescribed care, information provision and prevention, policy, day care, education and welfare.

2.5 Three task areas

The social worker's tasks can be separated into three areas:

1. Social tasks in a professional context

These are the tasks which the social worker performs within the domains of human behaviour and relate to essential life processes, actions necessary for day-to-day life, the basic living situation, immediate social surroundings and participation in society.

2. Organisational and business-related tasks

Working in or from a business or in employment requires the ability to think and act from an entrepreneurial perspective and to contribute to the performance of a business or organisation. This includes quality control, policy development, cooperation within networks, and directing the actions of colleagues, volunteers and others.

3. Tasks for professionalisation

Professionalisation includes all tasks which contribute to the development of a professional identity and the ability to contribute to the profession itself or its development. This includes drawing attention to gaps between that which government and other policy bodies envision in the field, and everyday practice in which the desired norms and/or standards are not being met. Additionally, it includes research and innovation in the development of services and methodology for clients and client groups.

In all three areas, tasks are performed with a large degree of responsibility and independence in situations which are often complex. The way in which they are performed is partly prescribed by law or in other framework guidelines or policy documents. Incorrect performance can have serious consequences for the professionals involved, including, in the worst case, prosecution.

2.6 Social work activities within the task areas

Within the first area, social workers are involved in minimising or solving problems, but also in helping to develop the potential of the individual or 'system' requesting that help. These two perspectives – solving problems and developing potential – are not mutually exclusive. On the contrary, they reinforce each other.

The key concepts at both ends of the spectrum are 'help' and 'service'. More concretely, these include the following forms of social work intervention:

- Help
- Service

- Care
- Treatment
- Coaching
- Support
- Facilitation

In the other two task areas, organisational and business-related tasks and tasks directed towards professionalisation, other activities are key for the bachelor-level social worker, including networking and multidisciplinary cooperation. Drawing attention to problems is an aspect of responsibility for putting social issues in the arena of public debate; research is necessary in order to support this debate, but is also aimed at general enhancement of professional performance.

Arts Therapy

Arts Therapy educates students for the profession of Creative Therapists. Creative Therapists make methodic use of visual arts, dance, drama, music or psychomotoric interventions in helping clients with psychosocial problems and/ or psychiatric disorders. Creative therapists offer individual treatment, group treatment, partner relationship therapy and family or system therapy. They do so through their own practices or in institutions for somatic and mental health care, that is care for people with a mental handicap, judicial institutions, special education and welfare institutions.

Noten

- ³ Thirteen Dutch institutions for higher professional education are members of the International Association of Schools of Social Work and the International Federation of Social Workers; all support and recognise the standards set by these organisations.

3. Towards a definition of the learning outcomes of social agogic programmes

The previous chapter substantiated social agogic competences according to a theoretical model, moving from a shared mission statement through a definition of the domains of human behaviour to a set of three task areas, and describing the competences which professional social workers need for their work.

This chapter develops this further by indicating six clusters of competences, spread over the three task areas.

The six clusters are as follows:

1. Explore, analyse, define
2. The specific nature of social work
3. Working in or from a business or organisation
4. The professional's own personal qualities as instruments for social work
5. Developing research
6. Learning

What competences are included in these clusters?

The following is an arbitrary selection of the social agogic competences that are defined in the original document! The summary in the selection below provides insight into the way in which the competences are formulated and the type of competences involved.

Task area 1

3.1 Explore, analyse, define

Together with the target group, the client and other parties involved, the social worker is able to explore, analyse and define the quality of the various social dimensions in which an individual, group or community are involved, in particular in situations in which quality of life is sub-optimal.

This requires of the social worker:

- 1.1 a conscious understanding of his or her own social and cultural values and those of others and requires that he or she take these values into account when making decisions;
- 1.2 the ability to make ethical decisions in situations where social conditions require them, and also to be able to justify these decisions;

- 1.3 general knowledge of and insight into interpersonal and social relationships relevant to social work interventions, and especially the ability to discover the knowledge, information, and objective and subjective details which are necessary in specific situations;

In developing this competence, the ideal is to develop into a professional who is able to work towards the realisation of a worthy existence for others and who can justify his or her professional behaviour in these terms.

3.2 The specific nature of social work

The professional social worker is able to work methodically in the context of social community work, and is also able to justify his or her actions. A methodical approach is mainly characterised by an orientation towards self-regulation, self-development and empowerment of the client, group or organisation.

The social worker:

- 2.1 is able to approach the target group in its own context in the form of reciprocal dialogue;
- 2.2 is able to work towards cultural and social participation and the formation of identity;
- 2.3 is capable of methodical action in a wide spectrum of social work contexts (care, treatment, help, support, coaching, facilitation, advice, signalling, child-rearing, learning, development, initiation, confirmation, availability);
- 2.4 is capable of directing and being directed in connecting analyses and diagnoses of social agogic problem situations and is able to develop, conduct and evaluate a social/artistic/community work action or treatment plan;
- 2.5 has a repertoire of generic competences essential for successful social work interventions:
 - 2.5.1 communication-based interpersonal behaviour;
 - 2.5.2 action based on meeting needs and solving problems;
 - 2.5.3 action aimed at targets and results;
 - 2.5.4 entrepreneurial and innovative action;
 - 2.5.5 action guided by insight and responsibility;
 - 2.5.6 behaviour that is professional and quality-driven.

Social work implies specific methodological action or behaviour aimed at enhancing the potential for self-regulation and self-development in clients, groups, organisations or communities.

Task area 2

3.3 Working in or from a business or organisation

Organisational contexts in which social workers function vary from sole-trader enterprises to large organisations with hundreds of employees. It is clear that an ability to perform in a specific way in each context is required. We have described the most common qualities here.

Task area 3

3.4 The professional's own personal qualities as instruments for social work

For social workers, a number of more personal qualities are always implemented in working towards enhancing the self-regulatory potential of the client, group and/or organisation.

This implies that the social worker is able to employ some of his own personal strengths in his professional work in such a way that he is able to retain an appropriate balance of distance and involvement or availability and intervention. In concrete terms, this means that the social worker:

- 4.1 is involved;
- 4.2 demonstrates empathy;
- 4.3 is assertive;
- 4.4 is a role model;
- 4.5 demonstrates integrity;
- 4.6 can cope with professional power and responsibility.

Colofon

Vele takken, één stam
Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen

ISBN 978 90 6665 997 1
NUR 841

Projectleiding

Willem Baumfalk
Cees van Dongen

Projectsecretariaat

Elke van der Heijden

Sectorraad Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs

P.a. HBO-raad
Prinsessegracht 21
Postbus 123
2501 CC Den Haag
www.hbo-raad.nl
Tel.: 070 312 21 21
Fax: 070 312 21 00

Foto omslag

© Florin Capilneau (BigStockPhoto.com)

Vormgeving omslag

Merel van Dam, Uitgeverij SWP

Vormgeving binnenwerk

Redactie bureau Ron Heijer

Uitgever

Paul Roosenstein

Voor informatie over overige uitgaven van Uitgeverij SWP:

Postbus 257, 1000 AG Amsterdam
Telefoon: (020) 330 72 00
Fax: (020) 330 80 40
E-mail: swp@mailswp.com
Internet: www.swpbook.com